

ПЕРСОНАЛІЇ

Вадим Кобильченко,

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору
Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Україна
vadimvk@ukr.net,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7717-5090>
Researcher ID: O-9579-2016
Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57925696900>

Vadym Kobylchenko,

DSc. Of Psychological Sciences, Full Professor, Chief researcher of the
Department of Education of Visually Impaired Children
Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology, the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine, Ukraine

Дар'я Супрун,

доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і
природокористування України
darya7@ukr.net
ORCID ID 0000-0003-4725-094X

Daria Suprun,

Doctor of Pedagogical Sciences, professor, National University of Bioresources
and Nature Management of Ukraine

Микола Супрун,

доктор педагогічних наук, професор, Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського, Україна
suprun62@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-4198-9527

Mykola Suprun,

Doctor of Pedagogical Sciences, professor, Mykolaiv National University named
after V. O. Sukhomlinskyi, Ukraine

ВНЕСОК ПРОФЕСОРА ОЛЕКСАНДРА ЩЕРБИНИ В СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТИФЛОПЕДАГОГІКИ

До 150-річчя з дня народження

«Нема пророка у своїй Вітчизні!». Цей гіркий біблійний вислів часто спадає на думку, коли читаєш біографії багатьох гідних синів нашої країни. В цьому ряду видатних особистостей чільне місце належить нашому співвітчизнику професору Олександрю Мойсеевичу Щербині (1874-1934 р.р.). Стає прикро, коли дізнаєшся, що західний науковий світ іще у 20-30 роки мав можливість ознайомитись із працями О. М. Щербини, а колишня радянська загальна й спеціальна психолого-педагогічна преса обмежувалась тільки окремими публікаціями його праць у періодичних виданнях¹.

Однією із позитивних ознак нашого суперечливого життя є те, що історична і, зокрема, історико-педагогічна наука має нині реальну можливість утвердити істину, повернути із небуття ті імена, які в силу певних кон'юнктурних та політичних причин замовчувались десятиліттями.

¹ У Німеччині вийшли друком такі його праці: *Gemeinsame Ausbildung Blinder und Sehender in Verbindung der Einführung des allgemeinen Schulzwanges*. "Beitrage zum Blindenbildungswesen". 1927. N 6, 7; *Blindenwohlfahrtspflege in Russland und in der Ukraine-Handbuch der Blindenwohlfahrtspflege* (Teil 113, Europa und Nordamerika). Marburg, 1930. *Wichtige Errungenschaften auf dem Gebiet des Blindenwesens in der Ukraine*, 1932.

Олександр Мойсейович Щербина народився 1 березня 1874 року в сім'ї законовчителя Прилуцької прогімназії. Саме через це О. М. Щербині до кінця життя дорікали походженням з релігійної родини. Через нещасний випадок він повністю втратив зір на третьому році життя. Завдяки природному хисту й культурному оточенню йому вдалося отримати непогану домашню освіту. Це дозволило О. М. Щербині згодом закінчити гімназію у Прилуках із золотою медаллю. У 1905 р. Щербина успішно закінчив історико-філологічний факультет Київського університету на відділенні класичної стародавності. За роботу «Вчення Канта про річ в собі» О. М. Щербина отримав Золоту медаль університету.

У 1909 -1918 рр. О. М. Щербина є приват-доцентом Московського університету, де викладає етику та історію етики, психологію, давньогрецьку філософію й ряд факультативів. Водночас він читає логіку на однорічних курсах підготовки вчителів середньої школи при Московській навчальній окрузі, куди запрошувалися винятково першокласні педагоги.

Характерною ознакою таланту, на наш погляд, є те, що він не може замкнутися тільки на одному, нехай навіть важливому науковому напрямі. Науковий шлях О. М. Щербини яскраве тому свідчення.

В результаті Першої світової війни з'явилося безліч калік, серед яких було чимало сліпих (вживаємо тогочасну термінологію). О. М. Щербина розробив проєкт працевлаштування людей з інвалідністю за зором, їхнього

навчання брайлевській грамоті. Саме з цього часу значне місце у своїй діяльності він відводить тифлології. Слід зазначити, що численні публічні лекції О. М. Щербини, його наукові доповіді й уся повсякденна робота були спрямовані на пропаганду можливостей людей із порушеннями зору, залучення їх до суспільно-корисної праці.

Враховуючи обмежену кількість спеціальних шкіл в царській Росії і їх скрутний стан (до 1914 р. в тогочасній Росії налічувалося близько 20 000 сліпих дітей, і тільки 5% з них навчалися у школах), О. М. Щербина у 1916 р. звернувся з клопотанням до уряду про загальне навчання незрячих дітей, про їхнє право на працю після закінчення школи й про право на вищу освіту спільно зі зрячими. Обстоюючи принцип інтегративного підходу до освіти незрячих, О. М. Щербина випередив свій час, оскільки його ідеї зустрічали активну протидію з боку багатьох дефектологів, зокрема, тифлопедагогів. Теза про спільне навчання сліпих зі зрячими була головною у запропонованій О. М. Щербиною програмі середньої та вищої освіти незрячих. Дозволимо собі навести цитату із виступу О. М. Щербини на Всесоюзному педологічному з'їзді, що відбувся наприкінці грудня 1927 року: «Всупереч широко розповсюдженій думці, жах сліпоти полягає не у відсутності зорових сприймань і навіть не у практичних утрудненнях, які зумовлює відсутність зору .., а головним чином в тому, що сліпий випадає зі звичайного колективу, переходить, так би мовити, до нижчої категорії людей .., за якими звичайно не

визнають права на участь у праці і в будівництві загального життя. Правильно поставлене соціальне виховання, зближення зрячих та сліпих по можливості з раннього дитинства і їхня спільна робота усуне вікове відчуження й створить більше взаємне розуміння для загальної вигоди тих та інших. Сліпота перестане бути винятковим нещастям, і це буде великою культурною перемогою».

У 1918 р. О. М. Щербина – професор Московського університету. Трохи пізніше, в 1919 р., він був запрошений до Єкатеринославського (Дніпропетровського) університету для організації там кафедри філософії та керівництва нею.

З 1920 по 1929 р. О. М. Щербина є одним із засновників і викладачів психології, педології та етики Прилуцького педагогічного технікуму й Інституту народної освіти у м. Полтаві.

На той час дефектологічна освіта ще не мала чітких перспектив та завдань. За даними 1928 року, із 1500 педагогів, які працювали у спеціальних школах, тільки 2% мали вищу освіту. Особливо гостро стояло питання про підготовку тифлопедагогів. Це і стало однією з головних турбот О. М. Щербини, який першим у країні розробив курс тифлопедагогіки, та запровадив його до програми викладання в Полтавському ІНО, де він працював за сумісництвом, у Харкові, та частково у Пирятині. У Прилуцькому педтехнікумі курс тифлопедагогіки мав особливий успіх. Серед слухачів були 16 ентузіастів, які увійшли до створеного О. М. Щербиною «Тифлологічного гуртка». Цей гурток орієнтував студентів на роботу з незрячими дітьми на

периферії, де в ті роки навіть не мали уявлення про спеціальну освіту. Більшість членів гуртка згодом успішно реалізовувала отримані тифлологічні знання у своїй праці.

Таким чином, в Україні на той час завдяки зусиллям лише однієї людини – О. М. Щербини – було досягнуто значних успіхів у справі підготовки фахівців-тифлопедагогів, тоді як перші спроби організації кафедр тифлопедагогіки у Москві та Ленінграді виявились неуспішними. Так, зокрема, кафедра при дефектологічному відділенні 2-го МДУ була організована та очолена В. О. Гандером у 1925 році й проіснувала досить короткий час. І тільки у 1929 -1930 рр. була відкрита кафедра при ЛДПІ ім. О. І. Герцена під керівництвом відомого тифлопедагога Б. І. Коваленка.

У тому ж самому 1929 році в Україні О. М. Щербина створив та очолив тифлологічне відділення при дефектологічному факультеті Київського ІНО. Основною метою цього відділення була підготовка вчителів для спеціальних шкіл, оскільки О. М. Щербина, як ніхто інший, добре знав про велику потребу в тифлопедагогах. Прагнучи дати студентам повноцінні знання, він розробив ряд спеціальних курсів. Однак вже сам факт існування тифлологічного відділення викликав серйозний опір консервативних діячів від педагогіки. Перебування О. М. Щербини в Києві було вкрай складним через цю протидію його починанням, яке негативно позначилось на стані здоров'я й призвело до його смерті 7 січня 1934 року.

Символічним є, на нашу думку, відродження у 1998 році спільними зусиллями тодішнього декана дефектологічного факультету професора І. П. Колесника та доцента кафедри олігофренопедагогіки Є. П. Синьової в Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова кафедри тифлопедагогіки. Понад двадцять років колектив кафедри під керівництвом професора Є. П. Синьової, а останні два роки під керівництвом доцента Т. М. Гребенюк прагне прищепити студентам тифлологічного відділення, яке в далекому 29 році започаткував О. М. Щербина, широкий науковий кругозір та прагнення до постійного збагачення свого професійного потенціалу. Доцент зазначеної кафедри Л. Г. Медведок провела дисертаційне дослідження науково-педагогічної спадщини професора.

Поряд із науково-методичними працями в галузі тифлології О. М. Щербина залишив творчий слід в цілому ряді наук: філософії, психології, етиці, естетиці, логіці та інших. Саме тому його наукова спадщина поступово починає займати заслужене місце в навчальному процесі багатьох вишів. Певний досвід із використання наукового доробку професора О. М. Щербини накопичений на кафедрах психології та соціальної педагогіки Київського інституту внутрішніх справ при НАВС України. Так, зокрема, курсантами-психологами було започатковано вивчення прилуцького періоду життя О. М. Щербини.

Час іде невблаганно швидко. В його неупинній динаміці закладено переоцінку усталених цінностей. Але серед великого ряду соціальних теорем існує одна аксіома: ставлення до нас у майбутньому з боку наших нащадків буде аналогічним нашому ставленню до наших попередників.

ХРОНІКА. ПОДІЇ. КОМЕНТАРІ

Шановні читачі!

Просимо звернути увагу на нові вимоги до подання статей.

Подання рукопису статті до розгляду журналу передбачає:

- надання **Довідки від автора**;
- оформлення тексту статті відповідно до **Вимог до оформлення авторських рукописів**.

Вимоги до оформлення авторських рукописів

Стаття надсилається у форматі Microsoft Word з розширенням .doc, .docx чи .rtf.

Назва файлу відповідає прізвищу автора.

Мова публікації: українська або англійська.

Обсяг статті: 12–21 сторінки (разом із анотаціями, таблицями, графіками і літературою).

Оформлення статті:

- поля: зверху і знизу – 2,5 см, ліворуч – 3 см, праворуч – 1,5 см;
- шрифт – Times New Roman, кегль – 14, інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25;
- усі ілюстрації, графіки та таблиці мають бути чіткими і розбірливими та розміщені безпосередньо у тексті, після відповідного посилання.